

1998-1999

Røgen Farre
Lokalhistoriske
Forening

Årsskrift
1998

Røgen Farre
Lokalhistoriske
Forening

Årsskrift
1998

Røgen-Farre
Lokalhistoriske

Udgivet af: Røgen-Farre Lokalhistoriske Forening

Indholdsfortegnelse 1998

	Side
Hovedgaarden Farregaard, 1586 - 1726	5
Smed Lemming	16
Hjulhuset	29
Den Gamle Bagerforretning i Farre	32
Landbokvindens Ager, ca. år 1900.	34
Det gamle forsamlingshus	39
Urmagerens hus	42
"Villa Pax", Gl. Sanderborgvej 130.	45
Eindringer fra Røgen	50

Indholdsfortegnelse 1997

Fattigvæsenet i Røgen og Farre sogne	5
Skolevæsenets historie i Røgen og Farre sogne	21
Farre Hougaard 1482-1857	36

Indholdsfortegnelse 1996

Minder fra en svunden tid	5
Thi kjendes for ret	23
Skoleloven	36

Indholdsfortegnelse 1995

Bøndernes klædedragt gennem århundrederne	5
Bulotti den Anden	21

Indholdsfortegnelse 1994

Pastor Jessen i Røgen	5
Johanne Andersdatters tragiske selvmord	14
Barndoms- og ungdomserindringer	17
Erindringer fra Klintrup	20
Fællesskabets ophævelse i Klintrup og Røgen	44
Landsbykongen Laurids Fog	53
Skomager Kristian Pedersen	54

Indholdsfortegnelse 1993

Niels Poulsen, Røgen	7
Mere om Landsbykongen Laurids Fog	19

Farre Karosserifabriks historie	27
Fra skidenrende til water closet	35
En aftægtskontrakt fra Klintrup	39
Oustrupgård	45
Jens Peter Jørgensens soldatertid	56

Indholdsfortegnelse 1992

Grundtvig og Vilhelm Beck i Røgen	7
Karl Lund, smed i Farre 1932 - 1984	10
Ved aftenpiben, om at lave tobak	16
Af en slægts saga på godt og ondt	18
Bylaugets gilder	54
Et falsk „brandbrev“ fra Farre	58
Erindringer fra Farre Hede	64

Indholdsfortegnelse 1991

De forsvundne lyde	7
Juleforberedelser	11
Farre by	13
Løvskovlunds historie	21
Oldtidsfundene i Sporup, sommeren 1953	27
Fortegnelse over stensamlingen	29
Erindringer om Farre Møbelfabrik	33
Erindringer fra Farre	42
Et slagsmål i Røgen	53
Murermester Martin Christensen	56
Lærer Aage Helbo	59

Indholdsfortegnelse 1990

Røgen Farre lokalhistoriske forening	7
Minder fra Kulbjerg	11
Sporup kirke og familien Fischer	27
I Kammergårdens have	39
Fastelavn er mit navn	45
Lidt om Farre hede	50
Foreningens vedtægter	71

Hovedgaarden Farregaard, 1586 - 1726

Af: Inger Lund

(Dette er et sammendrag af materiale, som Jens Mandrup Frandsen har samlet i samarbejde med Kirsten og Bjarne Nørgård og Ester og Peter Høegh).

Farregaard, der nu er forsvundet, lå på Sporup Kirkevej overfor Farre Hovgaard, sådan at vejen har dannet skellet imellem dem.

Den ejedes i 1586 af selvejer Erich Persen, hvilket fremgår af Silkeborg Lens Jordebog fra samme år.

Den betegnes som gård nr. 8, og dens landgilde anføres således:

Rug	6 skæpper
Byg	8 "
Havre	6 "
Gryn	2 "
Smør	½ tønde
Gæster i Byg	2½ ørtug
Svin	1 stk.
Lam	1 "
Gæs	1 "
Høns	4 "
Æg	1 snes
Lysgarn	1 mark
Gerningspenge	21 skilling 1 album
Gæsteri Penge	2 mark 10 skilling 2 album
Leding	19 album

Efter 1586 overtog Peder Nielsen Fog og hans kone Maren Nielsdatter Leth Farregaard efter Erich Persen. Peder Nielsen Fogs forældre og bedsteforældre boede i Borum, hvor han blev født i 1531.

Hans kone, Maren Nielsdatter Leth, som han blev gift med i 1560, stammede fra Lyngby Søndergaard, nu Lyngbygaard, i Lyngby sogn. Hun var født i 1539.

De boede først i Voldby, inden de flyttede til Farre. De fik 8 børn, der alle var født, før de kom til Farregaard.

- 1) Maren Pedersdatter Fog - gift med Clemmend Rasmussen i Thestrup.
- 2) Ingeborg Pedersdatter Fog - gift med Peder Nielsen i Thestrup.
- 3) Niels Pedersen Fog - præst i Storning, provst i Framlev Herred. G.m. Birthe Lauridsdatter.
- 4) Niels Pedersen Fog - præst i Grønbæk. G.m. Karen Pedersdatter
- 5) Michel Pedersen Fog - sandemand i Ning Herred. G.m. Sidsel Jensdatter.
- 6) Anne Pedersdatter Fog, født 1579, g.m. Knud Mogensen Floustrup, sandemand i Ning Herred.
- 7) Laurits Pedersen Fog - sandemand i Gjern Herred
- 8) Bodil Pedersdatter Fog - g. 1. gang med præst Niels Mikkelsen i Gjern - 2. gang med præst Rasmus Christensen i Gjern, provst i Gjern Herred.

Deres moder døde i Farre den 30/6-1612 og faderen den 7/4-1614.

Den yngste søn, Laurits Pedersen Fog overtog Farregaard. Han var født omkring 1581. Han blev sandemand i Gjern Herred og blev gift den 29/4-1614 i Gødvad Kirke med Anne Lauritsdatter. Hun var datter af Laurits Jepsen Hase i Resendal.

Slægten Hase var lavadelig og derfor finere end familien Fog i Farre.

Anne Lauritsdatters oldefar Laurits Jepsen (Hase) havde deltaget i Grevefejden på Skipper Clements side. Hun kunne føre sin slægt helt tilbage til Niels Ebbesen, der „vog den kullede Greve“ og til den navnkundige Niels Bugge på Hald, ja videre endnu til Skammel Ebbesen fra

Thy, der nævnes i den gamle folkevisen „fordi træder Ebbe Skammelsen saa mangen sti vild“.

I jordebøgerne 1622 - 1646 står Laurits Pedersen Fog som selvejer og sandemand (retsnævning) i Farre, men i 1660 står han sammen med sønnen Laurits Laursen Fog.

Laurits Pedersen Fog og Anne Lauridsdatter havde 4 børn:

- 1) Laurits Lauritsen Fog, der overtog gården.
- 2) Søren Lauritsen Fog, der i 1661 boede i Bergen.
- 3) Maren Lauritsdatter Fog, g.m. Knud Sørensen i Galten
- 4) Anne Lauritsdatter Fog, g.m. Niels Mortensen i Gammelgaard.

Laurits Pedersen Fog døde omkring Juli 1660. Han var Kirkeværge i Sporup Kirke og blev begravet inde i kirken. Hans skiftebrev er dateret 11/8-1660 og det fremgår heraf, at der resterer en gæld på 120 sletdaler til Peder Nielsen Fog i Ans. Som udlæg for de 100 får han noget kvæg, hvoraf noget døde fra ham og noget blev stjålet af svenske soldater, der lå på Laurits Lauritsen Fogs ødegaard. Resten - 20 sletdaler lover Lauritsen Fog at betale inden jul.

En Jens Worm i Linaa stiller med flere gældsposter.

Gælden bliver imidlertid ikke betalt, så, det kommer til en stævning, hvor Peder Nielsen Fog i Ans kræver Laurits Lauritsen Fog for 100 sletdaler med 7 års rente. Denne mener ikke, at han skal erstatte det kvæg, der er gået til, men dommen lyder på, at han skal betale.

Den 24 December 1661 har det behaget Hans Kongelige Mayestæt at udstede et skøde til sin vinskænk i Glückstadt, Christian Fischer, lydende på noget jordegods, beliggende i Nørjylland, Aarhus Stift, Op (Aaby) Syssel, Tvillum Birk, Sporup Sogn, Farre Bye. Det drejer sig om: Anders Rasmussen 1 gård, Christen Pedersen 1 hus, Niels Nielsen Kvortrup 1 gård, Niels Mogensen 1 gård, Peder Mickelsens Enke og Rasmus Mogensens enke 1 gård, Jens Mickelsen af Christen Pedersen 1 gård, som giver landgilde, Poul Espensen 1 bolig, Anders Mickelsen 1 bolig,

Jens Jensen huspenge, Peder Mickelsens enke 1 gård, Michel Pedersen og Christen Pedersen 1 gård, Jens Pedersen 1 gård, Laurits Fog og Laurits Lauritsen 1 gård, Peder Pedersen 1 gård, Jens Andersen 1 gård, Niels Pedersen et stykke jord, kaldet Beitrup, som tilhørte Oluf Parsbjerg, Hans Smid 1 hus, Skou til Farre og tyve svins Olden.

Disse gårde med alt Landgilde, Gæsteri, Ægt, Arbejde, Jagt og al anden Herlighed er således købt af Christian Fischer, medens Bondeskyllden stadigvæk ejes af selvejerbønderne, og som sådan betegnes jo Laurits Lauritsen Fog fra 1660.

Om Laurit Lauritsen Fog har Ewald Egebjerg skrevet en roman med titlen „Landsbykongen“. Ligeledes var der i Østjydske Hjemstavn 1973-udgaven en artikel om ovennævnte med titlen: „En familietragedie i Farre“. Se iøvrigt Lokalhistorisk Forenings årsskrift 1993: „Mere om landsbykongen Laurits Fog“ af Mondrup Frandsen.

Laurits Lauritsen Fog blev i 1656 forlovet med Johanne Knudsdatter fra Vengegaard, men forlovelsen blev hævet ved tæpperettsdom af 19/12-1660.

Han blev derefter den 12/10-1662 viet i Lading Kirke til Maren Christensdatter Guldsmid, datter af forpagteren på Lyngballegaard, Christen Hansen Guldsmid og hustru Karen Olufsdatter.

Et år senere fik de en søn, Oluf, opkaldt efter sin mormors familie.

Laurits Lauritsen Fog solgte halvdelen af sin gård til sin svigerfader Christen Hansen Guldsmid. De var lige forgældede begge to, og Laurits Fog kom ud i flere retssager. Og svigerfaderen ligeså.

I 1665: Den tidligere ladefoged på, Jernit stævner Christen Hansen for 20 tønder Havre. Hansen Guldsmid tilbyder regnskab med Otto Pogwits, da opbygningen af Lyngballegaard har kostet ham en del. De bliver påbudt at gøre regnskab.

Og samme år afstår Lauritsen Fog og Christen Hansen Guldsmid noget af deres gårds gods.

Endvidere pantsætter de noget af deres selvejergård til Christen og Peder Pedersen i Farre, som de skylder 44 sletdaler.

Også til Niels Hansen i voldby pantsætter de selvejerjord, da de skylder ham 50 sletdaler.

Laurits Lauritsen Fog havde været sandemand ved Gjern Herredsting (d.v.s. nævning i retssager). Men Farregaard var forgældet efter hans far, og bedre blev det ikke, da svenskerne i 1660 stjal hans kvæg og får.

Hans ægteskab vaklede også, idet hans kone Karen blev kæreste med Rasmus Pedersen i Farre. Det endte med, at hun den 13. Januar 1668 myrdede sin mand med gift i en skål øl.

De det rygtedes, at dødsfaldet skyldtes mord, blev liget af Laurits Fog gravet op og synet den 25. Januar. Liget viste sig at være blåt nogle steder og med flere rifter.

Den 30 Maj 1668 blev Karen stillet for retten og dømt til halshugning. Hun blev begravet i hedensk jord - på galgebakken.

Den 1/2-1668 indestår Christen Hansen Guldsmid og Rasmus Pedersen i Farre overfor Christen Christensen, der var, slotsskriver og ridefoged på Silkeborg, for, at Karen Christensdatter ikke undviger inden retssagen. Sker det, skal en af dem undgælde med samme straf, som hun ville få.

Der blev fremsat ønske om en udtalelse om Fogs pludselige død fra hans venner eller familie. Anders Lauritsen i Resendal ville ikke. Han sagde, at han var fattig, vanfør og for gammel.

Den 30/5-1668 stævnes alle kreditorerne med fordringer i Laurits Lauritsens Fogs bo.

Den 6/6-1668 stævner ridefogeden i Silkeborg Rasmus Pedersen i Farre og Laurits Fogs arvinger, for restance med landgilde og skatter, nemlig Fog 149 daler og Rasmus Pedersen 89 daler, som de dømmes til at betale Christian Fischer.

2 vidner, der var tilstede i Laurits Lauritsen Fogs gård, da Christen Hansen Guldsmid flyttede, for at se, om der var noget, der tilhørte den afdøde, fik kun et gammelt skrin og nogle gamle sengeklæder.

Den 28/9-1668 stævner Christen Christensen Hansen Guldsmid og Fogs søn Oluf med lovværge samt Niels Hansen i Voldby og Christen og Peder Pedersen i Farre for dom, da der er bekostet meget på, den henrettede Karen Christensdatter, hvilket beløb, de bør betale.

Så er det Peder Nielsen Fog i Ans, der stævner Hansen Guldsmid og Oluf Lauritsen for 140 sletdaler. Også Niels Pedersen i Mollerup stævner dem angående gæld.

Christen Christensen stævner så Oluf Lauritsen og formynder Christen Hansen Guldsmid i Voldby, Niels Hansen s. st., Christen Pedersen og Peder Pedersen i Farre for ubetalte landgilde skatter og andre udgifter. Christen Hansen Guldsmid hævder, at han har købt halvdelen af Laurits Fogs gård. Men det tilbagevises, idet han igen har frasagt sig den. De bør betale afgifterne minus det korn, som Christian Fischer har avlet på gården.

Den 13/3-1669 stævnes Christen Hansen Guldsmid og Oluf Lauritsen igen for de 140 daler, de endnu ikke har betalt, samt for afgift, for et hus i Farre.

Takseringen af Laurits Fogs gård i Farre beløb sig til 600 sletdaler. Den blev takseret af 12 selvejerbønder.

Den 8/1-1670 skylder Laurits Fogs arvinger og Christen Hansen Guldsmid stadig landgilde af deres gård. Restancen er 2 år gammel. Dommeren forlanger derfor, at Christian Fischer nu får indvisning i Farregaard.

I Februar 1670 lovbyder Christen Pedersen i Farre og Niels Hansen nu den jord, som Laurits Fog og Christen Hansen Guldsmid har pantsat dem den 2/12-1665. Der går så. Landstingsvarsel til Laurits Fogs arvinger og Christen Hansen Guldsmid.

Den 22/7-1671 blev Farregaard synet igen med hensyn til, hvilken landgilde Christian Fischer skulle have. Gården er meget forfalden. Der var 5 huse i gården. Mod nord lå stuehuset. Det var 18 fag langt med 2

kviste, den ene mod syd. Et hus i gårdens nordende havde 11 fag. Det østre hus med porten havde ligeledes 11 fag. Ladehuset i gården var 19 bindinger langt. Det vestre hus havde 12 bindinger, hvoraf 6 fag var faldet ned. Både i den østre og vestre ende af laden var 5 fag faldet ned. Gården var oprindelig bygget af egetræ - en såkaldt Bulgaard, men nu i meget dårlig tilstand.

Derfor stævner man Christen Pedersen i Farre og Niels Hansen i Voldby, da de har haft pant i gården. De bør derfor betale en del af afgifterne. Men de kommer med pantebrevne fra 2/12-1665 og et skøde fra 1663 på et hus i Farre og nægter at betale. Men de dømmes til det. De strides stadig i 1675. Christen Hansen Guldsmid klager over, at noget af bohavet var blevet kastet ud af vinduet, da boopgørelsen fandt sted på Farregaard i 1668. Det bestrider Adam Hansen, der skrev alt op og ikke har set noget forsvinde. Det er også galt med en tyreeng, som Christian Fischer har indhegnet. Men et vidne forklarer, at Christian Fischer holdt tyre for mændene i Farre. En høvej, der også strides om, har kun været høvej 1 eller 2 år. Men et vidne forklarer, at den skovvej, der går vest for Farregaard, har været en vej fra Arilds tid.

Imidlertid vil Mogens Friis nu indløse de pantebrevne, som Christen Pedersen i Farre og Niels Hansen i Voldby har i Farregaard. De vil ikke fremlægge dem. Men efter at mange forskellige papirer kommer frem, erkender de, at da ingen har villet købe gården og jorden, har de overdraget den til Christian Fischer. Efter en mors død, må ingen børnejord afhændes, men da pantebrevne er afhændet til Christian Fischer, så, kan de ikke tiltales.

Christian Fischer døde i Silkeborg i april 1677. Og de omtalte pantebrevne ejes nu åbenbart af en Daniel Fischer. Det er i hvert fald ham, man henvender sig til den 15/3, 22/3 og 29/3-1679.

Af Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokol fra den 22/10-1679 fremgår det, at ikke Daniel, men en Mathias Fischer boende i København den 11/6-1679 har overdraget et pantebrev til sin broder Rasmus Fischer, boende s.st. Det pantebrev er en arvepart i Silkeborg Hovedgaard med dets tilhørende bøndergods.

Christian Fischers enke, Mette Harders, har også arvet andel i Farregaard.

I november 1679 finder forvalteren på Frijsenborg Christen Blichfeldt ud af, at noget rug, der blev høstet på Farregaard i 1668, er blevet væk. Ingen kan gøre rede for det, men vidner forklarer, at det blev høstet af Christian Fischers bønder i Farre, og at noget blev ført til Silkeborg noget til Kejlstrup, og noget gik til løn til Christian Fischers soldater.

Den meget omtalte Christian Fischer Thomsen var født 1620-1630. Han var vinhandler i Glücksburg, senere i København. Efter at ••velånt kongen penge, blev han 24/12-1661 og 19/8-1664 forlenet med gods i Gjern Herred. Han var gift 3 gange, sidste gang 8/12-1670 med Mette Harders, der omkom ved Amalienborgs brand 19/4-1689. Fischer selv døde i Silkeborg i April 1677 og blev begravet 8/6-1677 i Holmens Kirke. Der var ingen børn i de 3 ægteskaber.

Farregaard gik i arv til Christian Fischers søskende

- 1) Clemens Fischer- død 1677
- 2) Rasmus Fischer - død 1686, hvis hustru Kirsten Martorph døde 23/7-1717 i Farregaard.

Deres datter blev gift med Peder Rasmussen Lihme, der døde 25/9-1713 i Farregaard. Han havde gården sammen med Mathias Fischer fra 1684, men blev eneejer i 1686.

Deres søn, Rasmus Rasmussen Fischer, født 1677, døde i Farregaard 1710, og blev begravet i Sporup Kirke.

- 3) Mathias Thomsen Fischer, der boede på Farregaard fra 1683 til sin død 1691. Hans hustru boede der til sin død 1699. Hun blev begravet i Sporup kirke. De havde en søn Christian Fischer og en datter, Johanne Christine Fischer. Hun blev gift med Andreas von Bornich. født 1651 og død 1717 og begravet i Sporup Kirke. Konen døde 1686.
- 4) Daniel Thomsen Fischer født 1644 - død 8/8 1707

Den 16. April 1683 gør Mathias Fischer vitterligt, at han skylder sin svigersøn, Ritmester ved Baron de Wedels Regiment, Andreas Bornich, 994 rigsdaler kurant, som han tilpligter sig selv og sine arvinger at betale den 11/3-1684 med renter. Hvis dette misligholdes, skal kapitalen opsiges og betales straks. Kapitalen kan også opsiges af modparten med 1/4 års varsel.

Den 11/7-1684 udsteder han et pantebrev til Christian Fischers enke, Mette Harders på 300 rigsdaler. Derved pantsætter han korn og tiende i Sporup Sogn.

Den 20/11-1684 sælger han en gård i Farre til Ritmester Andreas Bornich. Den sælges med al dens herlighed, skov, mark, fiskevand, vådt og tørt, som det har ligget fra Arilds tid.

Og han bekræfter, at han har fået den fulde betaling af sin svigersøn.

Mathias Fischer døde i 1691. Og den 8/9-1692 sælger hans enke Maria Farregaard, som hendes mand havde arvet efter sin broder Christian Fischer. Desuden sælges 7 gårde og 5 gadehuse i Farre med alt tilliggende. Endvidere skovpart og kvægtiende fra Sporup sogn samt Sporup Kirkes provsti-korn.

Hun sælger det hele til højagtede Peder Rasmussen Lihme, der er gift med Rasmus Fischers datter Anne Rasmusdatter Fischer.

Fischer »I« og »II«. Firdelt af blå, hvori tre hvide fisk, og rødt, hvori en gul lindorm; i blå midterskjold en kronet naturligt farvet havfrue med gul hale. På hjelmen en havfrue som i skjoldet, men med to haler. • Adelspatent 1719 for Chr. Fischer til Vinderslevgård; han døde 1774 uden sønner. Og 1811 for generalkrigskommissær Chr. Fischer; denne linje lever stadig. Se NDA side 81 og DAA 1884 side 110 samt senere årgange.

Samme dag sælger hun og Mathias Fischer og Christian Fischer 5 gårde og 1 hus til Ritmester til hest Andreas Bornich og hans kæreste fru Jytte Krag, ligeledes med alt tilliggende.

1705 ser matriklen derefter således ud:

Farre by

gård nr. 1 Proprietær Peder Rasmussen Lihme, fæster Mathias Fischer, Hartkorn 14 tønder, 2 skæpper, 3 fjerdingkar, 2 album

gård nr 2 Proprietær Rasmus Fischers enke, fæster Ritmester Bornich, Hartkorn: 6 tønder, 7 skæpper, 1 fjerdingkar, 0 album.

I December 1707 mageskifter Andreas Bornich, der nu er Major til hest, sin gård i Farre samt 5 gårde og 1 hus s.st. til Christian Fischer i Silkeborg og får i stedet jordegods i Laven, Linå og Mollerup samt Bjarup og Mollerup skov.

Den 22/4-1722 overgår Farregaard til Kronen. Peder Rasmussen Lihmes enke udsteder skøde til Kongen mod betaling på følgende:

Farregaard, bestående af 2 bondegårde og et stykke ejendom kaldet Beitrup. I Farre by matrikel nr. 2, 3, 5 og 11:

Skov

1 byggegrund

2 huse, hvoraf det ene er faldefærdigt.

Præstens jord

10 huse, hvis ejere har noget af Farregaards jord.

Krohuset

Degnens hus

Desuden Konge, Præste- Kirke-korntiende plus

Kvægtiende i Sporup sogn.

Fra Skanderborg Distrikts Ryttergods får Kongen besked om, at Farregaard nu er nedlagt. Det er 1723. Bymændene bruger jorden og hæfter hver især for den afgrøde, de avler. Det tager Kongen til efterretning, da der så hverken kan grøftes eller kræves udlæg hos boet.

Men der er 2 gadehuse, som er i yderst slet stand. Det ene ligger i Farre By, det andet på marken kaldet Beitrup-huset. Natmanden Mathias Knudsen tilbyder at sætte det ene i stand. Men to gårdmænd i Farre by Niels Sørensen og Søren Jensen vil sætte dem begge i stand. De vil nemlig ikke have en natmand boende inde i Farre.

Det ser nu alligevel ud til, at natmanden kom ind i Farre. Iflg. Rentekammerets beretning af 20. Januar 1725, får han lov til at bruge de materialer, han kan, fra sit hus Beitrup til istandsættelsen af huset i Farre, medens de 2 gårdmænd sætter det andet hus i stand, og så svarer afgifter fra den 1/1-1726.

Sporup Kirkes Altertavle og prædikestol er skænket Kirken i 1676 af Christian Fischer og hans hustru Mette Harders.

Flere af familiens medlemmer ligger begravet i Sporup Kirke.

Iøvrigt henvises til Årsskriftet for 1990, hvori Helbo har skrevet en artikel om Fischer-familien.

Smed Lemming

Af Karen Warming

Smedemester Georg Dahl Lemming blev født d. 29. januar 1887 i Vithen. Døde i Farre d. 25-1 1970. Hans kone Kirstine Christiansen blev født i Nygårde, Dover Sogn d. 6. juni 1885. Døde i Farre d. 30-7 1933. De blev viet i Dover kirke d. 23 juli 1915. I ægteskabet var der to børn, Viggo og Sigrid.

I 1918 startede Georg D. Lemming som selvstændig smedemester i Farre. Han købte et smedeværksted med tilhørende lejlighed for 1.400.00.-kr

I 1920 købte han et hus matr. nr. 43 Farre by, for 5.000.00.- kr af enken Maren Rasmussen, hun var enke efter smedemester og landbruger Søren Peter Rasmussen, der var født i Sjælle 30-3 1837, hans kone Maren var født i Skørring d. 24- 1 1841. De havde en søn Niels Rasmussen, han var træskomager, senere overtog han ejendommen matr. nr. 24 f, Farre by.

Den gamle smedie

Når jeg stiller folk, der født og opvokset i Farre, det spørgsmål: kan du huske smed Lemming, kommer der altid et lunt glimt i deres øjne, når de svarer ja. Når jeg så spørger : hvad husker du ham for, så er der som regel tavshed et lille øjeblik, før der svares: jo han var jo nok egentlig en original ! Og så skynder de sig at sige, at det er ment i en positiv betydning.

Man skal have kendt ham, for at forstå hans måde at udtrykke sig på. Alle hans specielle „fagudtryk” såsom en dingenot til en filifut - eller en dibbedut til en haggedæwl - og så havde han et kraftudtryk som han brugte jævnligt, nemlig „fanden tudemæ” - Dette udtryk fik han påhæftet, så han i mange kredse kun blev omtalt som: Fanden tudemæ !

Og hans håndskrift var så godt som ulæselig. Jeg husker når han kom med en regning til min far, ville min far jo gerne vide hvad der egentlig stod på regningen, så han spurgte: hvad står der?

Lemming kiggede på det og sagde: der ved jeg fanden tudemæ ikke, men det ska' sku nok passe.

Min far smilede, troede formentlig på ham, og betalte

Det kan måske lyde som om, at han ikke var særlig kløgtig, men det var han. han var bare ikke som folk var flest. Nej han var for det første en dygtig håndværker. Han havde humor. Han var en filosof. Han læste meget. Og så deltog han ivrigt samfundsdebatten, og det lokale liv. Han var en ivrig hjemmeværnsmand. Under anden verdenskrig, var han en meget ivrig frihedskæmper.

70 Års Fødselsdagen

Da Smeden blev 70 år, inviterede han sin familie og alle sine venner og gamle kunder til en stor fest i forsamlingshuset. I den anledning blev „Lemmings sangbog” udgivet, af en kreds af venner, - forfattet af Lærer Helbo. I „sangbogen” er der tre personlige sange, der fortæller alt om smedens forskellige gøremål. Melodien til en af sangene var: Vi kommer li' fra Svendborg a'. Her er tre af versene:

Husmødrene i byen her,
de klager lidt for tit,
for hvis lidt vand der end'lig er,
ja, så er det beskidt!
Med damerne at holde fred, jeg tror han godt kan li',
for nu er det besluttet at han sætter filter i!

Med meget i vor by du sled
igennem år og dag,
kolakken fik du puttet ned,
for „frysning” slog et slag,
og resultatet så vi straks, et kølelager flot,
hvori man gemme kan sit kød, så stadig det er godt

Med telefon og radio
du også har et job,
forbindelsen skal være go',
du ellers farer op.
Forsamlingshus og sygekasse du og tumle kan,
ved sprøjten møder du skam også, hvis der er en brand.

Disse tre vers fortæller jo meget. - Men der var også andet i „sangbogen”!

En Telefonsamtale.

Hallo, er det Blom i Skanderborg ? Lemming, Farre her. Jeg sku' gian ha' en himstrigims te å jav op i en hakkedævel til en selv binder. Det ska' vær' sådan en dippedut med 1/1000 mm gevind, så ved I nok besked !

Efterlysning.

Lemming efterlyser sin bil. Han har ikke set den siden han kørte op efter benzin og gik hjem.

Hørt Ved En Hjemmeværnsfest I Hammel:

Lemming: Hue æ'et no a ska' ha' dit lång hyl hen, a tøkkes a sku' kjæn dæ?

Hva æ'et no' do hedder?

Den anden : Wedel!

Lemming: Náh, náh, greven, grev Wedel, Frijsenborg - ba - bu - ba - bu!

Og I Borris -

Blev der fundet en ueksploderet granat, - hvorpå en siger: Få den endelig væk inden Lemming kommer, for ellers sker der noget !!

Og En Anden Sandfærdig Beretning.

Viggo Lauritsen fortæller.

Om en telefonsamtale den gamle smed Lemming havde med et firma i Århus. Lemming havde sin egen brug og fortolkning af det danske sprog, hvilket denne beretning bærer præg af.....

Lemming var ejer af en gammel Indian Motorcykel, fra 1927, som var gået i stykker. Det var en "hakkedævl" der var gået i stykker, og han skulle have en ny fra firmaet Vejlin - Søndergård i Århus. Telefonsamtalen lød som følger:

Da - da, Lemming i Farre. Jeg står og er ved at reparere min gamle Indian fra 1927 og jeg mangler en haggdævl, har I sådan en ?

Nu må man selv forestille sig hvad der blev sagt i den anden ende, og Lemming fortsatte: Ja hvor fanden sidder den... jo ser De , når man sidder på cyklen, så er der nede på venstre side sådan en blank fanden - når man skruer den af, så sidder der nede i bunden en gavtyv, hvor den haggdævl skal stikkes ned i. Har i den ?

Hvordan ser den ud, har firmaet sikkert spurgt, for Lemming svarede: Ja det må I fanden tudemæ da vide !

Firmaet har nok også spurgt om han var sikker på at det var en cykel fra 1927, for Lemming svarede:

ja det kan han band faneme nappe hans næse af på , det er. Resultatet af det hele blev, at Lemming måtte til Århus med sin Indian Motorcykel for at få fat i den manglende " hakkedævl" .

I avisen den 26- 7 1961 kunne man læse følgende: Den 74 årige smedemester G. Lemming, Farre har netop gennemført en tur helt alene, i sin gamle Ford, til en række steder her i landet, som han gerne ville gense.

Da vi besøgte ham, for at høre lidt om hans tur, haledede han straks sin dagbog frem. - Hver ting han havde set, var nøje studeret og fortalt til dagbogen. Han var rejst alene med sin gamle Ford. På den måde var han uafhængig og kunne gøre holt, når det passede ham. Han kunne overnatte i en lille skov, eller parkere ved vejsiden. Han sov altid i bilen.

Første etape gik til Ribe, for at se domkirken og herfra gik turen mod nordøst til Sønderborg, hvor slottet og museet fik en grundig undersøgelse. Videre over Als til Mømmark og med færge til Fåborg. På Fyn var det Egebjerg Mølle og Damestenen der havde interesse.

Når Lemming fortæller om sine oplevelser, får man en udførlig beretning om, hvad han har set, krydret med muntre historiske sagn eller personlige oplevelser i naturen.

Fra Fyn gik turen videre over Tåsinge og Langeland til Lolland. Overalt er det historiske minder, der har optaget ham mest, men også nye ting følger han med i. Derfor er det ikke underligt, at det lykkedes ham at få hele det nye anlæg ved Rødby havn at se.

To imponerende Domkirker.

Fra Rødby kørte han videre til Maribo. Her var domkirken selvfølgelig målet. En af de smukkeste kirker jeg har set, siger han. De allerfleste af vore store kirker er skæmmet af et utal af epitafier, men kirkerummet i Maribo er virkelig skønt i sin renhed, helt igennem hvidkalket og uden skæmmende ting. Også Roskilde domkirke (som han besøgte efter et lynvisit på Møn og Møns klint samt Vordingborg - Næstved - København) er han meget imponeret af.

Da Roskilde var nået, var turen ved at være slut. Tilbage var kun strækningen til Kalundborg og så med færgen til Århus og de sidste 26 km. hjem. Da havde turen varet 10 dage.

Den 28-1 1967 kan man igen læse om Smeden i avisen

Skaberglæden Ved Smedens Arbejde.

Dette har fhv. Smed Georg D. Lemming, kendt til. Der er glød i den 80 årige smeds øjne, når han fortæller om sine mandomsår. Det værksted, hvor han indtil for godt tre år siden var travlt beskæftiget, er ikke engang 100 m. fra hjemmets lune krog. Dagligt tager han en afstikker der over og fornemmer duften af smedien. Når han fortæller om skaberglæden ved at stå med en klump jern i hånden og med ambolt og hammer bearbejde jernet, - ja da oplever man noget af det største, der findes på en arbejdsplads, nemlig skaberglæden siger Lemming, i sit firsinstyvende år.

Smeden bliver hyldet af sin by, der hædrer deres gamle smed, ved at invitere ham og dem han holder af, til en festmiddag i Farre Forsamlingshus.

Et Langt Liv Ved Ambolten.

Ja vel var arbejdet hårdt, og betalingen ikke fyrstelig, men der var glæde ved det - det gav livsindhold. Alle sagde godt nok, at jeg var godt tosset, da man erfarede at jeg ville være smed, siger Lemming med et smil. Min far var landmand - og det var naturligt, at jeg som mine søskende også skulle have gået den vej, men grovsmedens arbejde trak.

Arbejdsdagen som lærling var lang, og betalingen var kosten og et par træsko om året. Ingen lys og varme i smedien når arbejdsdagen begyndte, så derfor var det med at få tændt op i essen og hurtigst muligt komme i gang med arbejdet, så man kunne få varmen i kroppen.

Han fik snart gode armkræfter, og husker endnu, da han på een dag satte 39 hestesko på mere eller mindre velvillige heste.

Kun otte dages arbejdsløshed har han kendt til. Derfor kom han aldrig „på valsen“, som så mange andre håndværkssvende, på det tidspunkt.

Men der var „krummer“ i smedelærlingen. For at tjene lidt lommepenge, stod han i sin fritid og lavede jernringe til træskobeslag, som han solgte

for 20 øre pr. sæt. En sommer solgte han så mange, at han kunne købe sig et sæt mørkt skræddersyet tøj, hos en af egnens bedste skræddermestre, for en betaling af 40.- kr.

Selvstændig I 1918

Efter sin læretid arbejdede han flere steder i landet, inden han den 1. januar 1918 etablerede sig som selvstændig i Farre. For 1400,- kr købte han et værksted med tilhørende lejlighed, og startede den forretning, som han solgte d. 1. okt. 1963. - Han fik snart oparbejdet en god forretning. Han lavede et utal af hestesko og satte dem på de store jyske og belgiske arbejdsheste, og på de letter heste som brygtes til stadskørsel. Der var også masser af reparationer på landbrugsredskaber og kasvogne med træhjul. Men da landmændene begyndte at bruge gummivogne, hørte det op med reparationer. Derfor slog han sig på pumper og vandværksarbejde.

Altid Med Tiden

Da folk ikke mere ville stå og pumpe vand op med håndkraft, var det naturligt for Lemming at konstruere en „maskimekanisk dingnot“ - som han selv ville have udtrykt det - til at hente vandet op af brønden. Han lavede en dybvandspumpe, som både han, og de der fik den, havde glæde af. Det der med at hente vand op, havde Lemming forstand på. Også de håndtrukne pumper skulle jo fungere. Gjorde de ikke det, gik han selv i brønden, for at reparere dem. Men først sikrede han sig at lufttrykket var korrekt, så der var tilstrækkeligt med ilt, til at han kunne udføre arbejdet.

Men udviklingen tog fart, og der kom siden installationer af centralvarmeanlæg i hjemmene. De gamle kakkellovne røg ud til fordel for radiatorerne. Men de første anlæg havde nogle anselige rørdimensioner, for vandet skulle jo cirkulere ved egen kraft, for da havde man endnu ikke opfundet cirkulationspumpen. Der blev fyret med træ - kul og koks i store centralkedler eller centralkomfurer. Indfyringshullet i sådan en kedel, var ikke

særlig stort, så man kunne ikke bruge en almindelig skovl til at fyre med.
- Men smeden lavede da bare en skovl der passede, så enkelt var det.

Så Faderen An Før Lærlingen.

Mange lærlinge har lært hos Lemming, der altid havde både en svend og en lærling, til at hjælpe sig. Lemming havde et godt øje for at finde den rette lærling.

Når han antog en lærling, så han altid forældrene an først. Især faderen havde hans opmærksomhed. Var faderen „rigtig“ slog de! aldrig fejl, at sønnen også blev det. Mange af Lemmings gamle lærlinge fik senere gode stillinger.

Fyraften.

Da Lemming blev 80 år sagde han: Nu er jeg 80 år, nu vil jeg holde fyraften. Og jeg nyder det. Jeg passer selv min husførelse, min have og tager en afstikker over i smedien. Også rejselivet nyder jeg i fulde mål. Jeg har besøgt mange lande, men jeg finder intet som Norge. Jeg har tabt mit hjerte til dette prægtige land, med den vidunderlige befolkning.

81 Årig Skarpskytte

Lemming var stærkt interesseret i mange ting og ganske naturligt blev der i tidens løb overladt ham en lang række tillidshverv. Men en af hans største interesser var nok hjemmeværnet. Som medlem af forsvarsbrødrene deltog han bl.a. i deres årlige fugleskydning i Engedalen i Hamme. Da han var 81 deltog han som sædvanligt - og han blev fuglekonge. Året efter, da der på ny skulle afholdes fugleskydning, blev han traditionen tro, afhentet på sin bopæl i Farre. Han modtog med en morgenforfriskning, alle de fremmødte. Men traditionen med at gå i optog til skydepladsen i Engedalen, med orkestret „Dacapo“ i spidsen, blev dog brudt, p.g.a. afstanden. I stedet spillede orkestret nogle numre på smedens bopæl, hvorefter man kørte til Engedalen.

Smeden Filosoferer.

Skrevet af Ankjær Christiansen.

Respekter Din Næste Og Lad Bare Månen Vente.

Regnen pisker mod ruden, men indendøre hos smedemester Georg Lemming, Farre, er der varme og hygge. Humøret, der var gråt og trist, som vejret udenfor, får en indsprøjtning gennem den gamle smeds optimistiske livssyn, og man går opløftet bort.

Han lærer sine omgivelser, at livet er forunderligt og stadig værd at leve.....

Jeg har haft glæder og sorger, men også humør til at komme det alt sammen igennem. - Og skulle jeg leve livet om, tror jeg ikke jeg ville ønske mig noget af det anderledes. Jeg har nået mit mål: at få min egen biks på landet. Jeg kan li' at gå på brosten. - Nej, jeg har ikke noget til gode af livet, og jeg har nu nået den alder, hvor jeg kan tage lidt fyraften. Livsbegæret er blevet mindre. Et menneske dør ikke på een gang. Livsbegæret bliver stadig mindre, og man gør sig klart, at døden kommer og glæder sig derfor dobbelt over hver dag man får lov at se solen.

Modgang Skaber Mennesker.

Jeg har været selvstændig smedemester siden 1918 og jeg har det skikkeligt, selv om jeg ikke er blevet velhavende. Jeg var fattig som en kirkerotte, da jeg begyndte som mester her i Farre, for godt 40 år siden. Jeg havde 120,- kr. i startkapital, men jeg havde for længst lært, at den bedste lærermester her i liver, hedder SKAL. Modgang og vanskeligheder er ikke til for at knuse et menneske - de skal overvindes. Og under kampen modnes mennesket og finder den sundeste balance, som er nødvendig for at kunne leve livet fuldt og helt.

I depressionsårene først i 30'erne blev jeg ramt af økonomiske og personlige sorger. Alt hvad jeg havde bygget op, ramlede sammen som et

korthus. Nu er det hele forbi, tænkte jeg, og følte mig slået ud. Men så kom jeg den gamle læremester SKAL i hu, og så sagde jeg til mig selv: det er slemt, og det er hårdt, men du skal.....

To Krige I Et Menneskeliv Er En Belastning.

Jeg begyndte som selvstændig under første verdenskrig, og drømte ikke om, at jeg skulle opleve en krig der ville blive langt værre.

Rationererne under den første verdenskrig var strengere, end under den anden, men det psykiske tryk var ikke nær så slem under den første verdenskrig. Vi tog trods alt det hele med godt humør. En gammel mand var en morgen ved 5 tiden taget ind til Hammel for at redde sig et lille stykke flæsk. Der var dagen i forvejen rygtedes, at der var flæsk at få. Han kom hjem med uforrettet sag. De skubbede hele tiden til mig, så jeg hele tiden stod sidst i køen, sagde han.

Vi håndværkere havde nu og da lidt "hård valuta" i form af materialer, der var brug for, og så kunne vi bytte.

Under anden verdenskrig var de politiske modsætninger meget stærke her på egnen. Det var ikke nogen behagelig tid. - Venskaber opløstes og venskaber stiftedes, men der var et enestående sammenhold mellem de rettroende! - Disse år skal glemmes, samtidig med at man må se at lære af dem. Man skal altid se at få det bedste ud af livet, og det lærer man oftest gennem skuffelser man får - og skuffelser er ikke til af undgå.

Min far var ikke nogen lærd mand, men han havde alligevel en forunderlig evne til at udforske sine omgivelser, og en levende interesse for, hvad der foregik omkring ham. Han lærte mig at blive nysgerrig, - og vel at mærke nysgerrig på den rigtige måde. Naboers forhold kommer ikke os ved, men det kommer os i høj grad ved, hvad der sker i den tilværelse, vi skal leve.

Læsning Er Min Hobby.

Jeg læser alt, lige fra skønlitteratur til naturvidenskab, men først og fremmest læser jeg rejsebeskrivelser. Jeg har rejst meget. Jeg er nysgerrig, som min far var det og vil gerne vide besked med mest muligt. Derfor læser jeg, og derfor møder jeg op i foredragssale, når der er noget jer tror jeg kan få udbytte af. Jeg er nysgerrig efter at udforske naturen. Især vand og skov. Jeg kan ikke se en bæk, uden at jeg skal se hvor vandet kommer fra, og hvor det skal hen. Men der sker så meget i tiden nu, at det er svært at følge med. Den ene opfindelse snupler over den anden. Radio, fjernsyn, flyvning..... Jeg husker endnu de sære beretninger, der kom frem om mærkelige menneskers bedrifter i luften. Det er galemandsværk, sagde man, og i dag er det faktisk mere naturligt, at man sætter sig op i et fly og flyver kloden rundt, end at man tager sin cykel og kører hen til naboen! - Og snart flyver man vel til månen!

Er det mon ikke et sted vi mennesker skal holde os fra - jeg ved det ikke, - men jeg synes det er en sær ting, at tage ud i det tomme intet. Med min barnetro i behold, synes jeg at vi mennesker først skulle se at indrette os fornuftigt på jorden, før vi søger nye områder at ville beherske. Vi har brug for en bedre tilværelse her synes jeg. Det er dog naturligt, at ville se hvad der befinder sig bag det ukendte. Men det ville da være endnu mere naturligt, om vi søgte at respektere næstens tilværelse. Det er hvert fald min filosofi. Jeg tror at tusindårsriget er langt borte, og alligevel håber jeg, at de opbyggende kræfter må sejre over de nedbrydende - engang.

Det er ikke nemt at se, hvad der er inde i mennesker, men jeg synes, at det kirkelige liv er inde i en foruroligende nedgangsperiode, når man tænker på vækkelseslivet i Grundtvig og Kolds tid. På den anden side, stiller den daglige kamp for tilværelsen så store krav til den enkelte, at vi farer vild i problemerne. Dette at vi skal tjene vort brød i vort ansigts sved, er både en drivkraft og en forbandelse.... Vi får ikke tid....

Intet Er Evigt Uden Kamp.....

Det der glæder mig mest på mine gamle dage er, at der er sket en ændring på det nationale område. Flere og flere er blevet klar over og erkender, at frihed er noget der skal kæmpes for hver dag.

Den kan mistes ved sløvhed og ligegyldighed - men den må ikke mistes

-

Georg Lemming vender blikket mod et sted i stuen, hvor hjemmeværnsgeværet står. - Det er inden for rækkevidde. - Intet er evigt uden kamp, siger han.

„HJULHUSET“

Af Niels Peter Nielsen

Hjulhuset, Gl.Skanderborgvej 103, ligger på matr. nr. 46 og 44c. De første personer vi kender til, møder vi i 1780, i Røgen - Sporup Sogns Jordebog, som vi har uddrag af. Der står skrevet:

Carl Sørensen, Snedker, fæster et hus i Farre by, som hidtil har af ham været beboet. (Det er sandsynligvis ikke hjulhuset matr. 46 - 44c) Næste gang er mere sikker, det er år 1800, da dør beboeren Dynes Pedersen 92 3/4 gammel. Og 1802 fæster Mikkil Carlsen det hus i Farre by som Dines Christensens enke beboede og har afstået med hauge plads (have plads). (Dynes Pedersen og Dines Christensen er sandsynligvis den samme person).

Tredie gang er sikker. I 1834 bor i matr. 46, Karl Mikkelsen, 28 år Tømmermand, og hans kone Else Marie Rasmusdatter, 24 år der sammen med deres et år gamle søn, Mikkil Karlsen.

I Matriklen 1844 kan vi se at Carl Mikkelsen ejer huset.

folketællingen 1845, bor familien i huset. matr. 46

Karl Mikkelsen	39 år, Tømmermand
Else Marie Rasmusdatter	34 år
Mikkil Karlsen	12 år
Else Katrine Karlsen	9 år
Niels Peter Karlsen	7 år
Rasmus Karlsen	11 år
Søren Karlsen	5 år
to tjenestefolk	
Birgitte Christensen	26 år
Jens Nielsen	20 år

folketællingen 1870 står der:

Carl Nielsen Mikkelsen	63 år - lever af sin jordlod
------------------------	------------------------------

Else Marie Rasmusdatter	59 år
Søren Karlsen	29 år snedker, tømrer
Else Katrine Carlsen	6 år plejedatter
Bodil Marie Jensen	17 år tjenestepige

Den 8. august 1870 dør Carl Mikkelsen, snedker, søn af Mikkel Carlsen, Farre, 64 år gammel.

Den 25 juni 1873 dør Else Marie Rasmusdatter, enke efter Karl Mikkelsen, datter af gårdmand Rasmus Pedersen, hun blev 62 år og 4 måneder.

(Karl og Karlsen staves somme tider med K og andre gange med C, alt efter hvor og hvem der har skrevet det)

1880 bor familien stadig i huset:

Karl Mikkelsen	40 år husfader
Dorte Marie Larsen	hans kone
Else Marie Karlsen	6 år
Søren Larsen Karlsen	3 år
Ane Marie Karlsen	2 år
Karoline Karlsen	1 år
Kirstine Poulsen	80 år enke
Andersstine Rasmussen	15 år tjenestepige

Karoline blev gift med Skomager Chr. Pedersen (se årsskrift 1994

Huset blev solgt, og Søren Karlsen købte ejendommen „Ungdomslyst“ Farrevej 139, matr. nr 21 og boede der til han byggede huset på Vandværksvej nr. 5.

1901 boer Niels Pedersen i huset, han var født i Skjoldlev i 1816

Hans kone Maren er født i Skjød i 1826

1909 står der: Jens Marius Madsen, udvandret til Amerika, huset uden ejer.

Derefter er det sansynligt at Niels Jensen Nielsen, Tømrer, kommer til Farre, fra Skørring, og bygger nyt hus, (Hjulhuset) som derefter beboes af ham og hans familie. Senere overtages det af hans 4 døtre, Elna.

Helga, Marie og Marianne. Han havde desuden to sønner, Vilhelm og Jens. Jens var som sin fader også tømrer.

Elna var den længst levende af de fire søstre, hun solgte huset i ca. 1992 til Steen Bjarke Jensen.

I 1994 køber Gunnar Kay huset, og river det ned. Han sælger grunden til Susan Madsen og Allan Jensen i 1997, hvorefter de opfører et nyt træhus.

Se billede af Hjulhuset i årsskrift 1996

Den Gamle Bagerforretning I Farre

Af Niels Peter Nielsen

Bageren i Farre boede på Gl.Skanderborgvej 119. Matr. nr. 4 h. som på et tidspunkt er udstykket fra Svingelgården i 1904. Den første bager var Peder Nielsen. I 1909 står købmand Friis som ejer.

I 1916 hedder bageren H. Pedersen og hans hustru hedder Dagmar. Han var fra Silkeborg. I 1918 dør han af den spanske syge. Datteren Marie og moderen driver bageriet videre til 1921, hvor Marie gifter sig med Niels Nielsen fra Sølvstensgården, og flytter til Nørre Elkær i Tværsted - Dagmar flytter også med, og levede der i 25 år sammen med datteren og svigersønnen.

Derefter ved vi at der var en bager Sørensen og Pedersen, men sandsynligvis flere. (vi modtager gerne oplysninger)

I 1933 køber bager Jens Didriksen, forretningen af mejeribestyrer Lauer- sen, Høgholm Mejeri, og driver den til den 1. august 1953, hvor han sælger den til Svend Åge Munk, som driver den til 1970, hvor det bliver nedlagt. Munk sælger huset til murer Jørgen Knudsen, hvorefter han flytter til Silkeborg. Jørgen Knudsen sælger huset igen, den 1. juli 1973 til Inger Pedersen, som driver „Ingers Køreskole“ fra denne adresse, i de næste 10 år.

Den april 1982 Birgit Hvidkjær Nielsen og Finn Rasmussen huset

Fra bageriet blev der også kørt en landtur, med ugentlige besøg hos kunderne. Og „lukkelov“ kendte man ikke til! Bageren havde altid åbent om aftenen - gerne til kl.21.- Så man kunne hente brød til aftenkaffen, hvis man fik gæster. Og ungdommen samledes gerne hos bageren, efter håndbold, fodbold eller gymnastik. Mange karle kunne nemt klare et par stænger vinerbrød, inde de kørte hjem.

Ellers bagte man selv. Før i tiden foregik det i store stenovne - ca. hver 14. dag. Man tændte op og fyrede med træ i selve ovnen. Når ovnen havde den rette temperatur, fejede man gløderne ud, og kunne så bage

brød efter behag. - Man gemte lidt dej (surdej) til næste bagedag, i stedet for gær.

Nogle steder lå der et „ovnhaus“ for sig selv, ved gården, - enten på grund af brandfaren, eller af pladsmangel i stuehuset. Det var som regel et kampestenshus. Der findes stadig tre af disse ovnhuse her i Farres omegn - et ved Brunbjerg - i Bejtrup og ved Sølvstensgården, senere blev de anvendt som vaskehuse.

Til bageriet og bagerforretningen, hørte også en stald, til en hest , der blev brugt til landturen. Der var også plads til lidt grise, der kunne æde det gamle brød.

Melet til brød, kunne bønderne ikke selv male. Så de kørte til møllen med kornet, hvor de fik malet mel til sigtebrød - det var fint hvedemel. Rug til rugbrød og byg til gryn. Mange kørte til møllen i Søbyvad . I Farre var der en vindmølle. Rampes Mølle var ligesom Søbyvad en vandmølle. Rampes Mølle, som ligger mellem Lyngby og Svenstrup, har ligget der i flere hundrede år. Jeg har set den nævnt i år 1319, som Rampes Mølle i Søby sogn.

Se billede af bagerforretningen i årsskrift 1996

Landbokvindens Ager, ca. år 1900.

Af: Randi Andersen

For at give en kort beskrivelse af landbokvindens ager, bruges som udgangspunkt en mellemstor gård, hvor husmoderen til sin hjælp havde et par piger, og hvor husstanden iøvrigt foruden mand, kone og børn samt evt. et par aftægtsfolk, bestod af to tjenestekarle og i sommertiden en dreng foruden lejlighedsvis en daglejer.

Husmoderens område var stuehuset og fjerkrætsrum og nogle steder også svinestien og kostalden, hendes direkte undergivne var tjenestepigerne. Kun når disse skulle arbejde i marken, var de formelt afgivet til mandens kommando, og det var som regel drøftet på forhånd i alkovens eller himmelsengens mørke.

Bondekonen havde dog også et stykke jord, som hun havde bestemmelse over, og det var haven. Hvor stor haven var, og hvad der groede i

den afhang af hvor i landet man befandt sig. I det vestlige og nordlige Jylland er ordet have iøvrigt ganske nyt, de ældre talte om kålgården.

Men hvad enten haven var stor eller lille, var kålen dog fælles for dem alle og med kål menes grønkål, også hvidkålen hører en gammel tid til, medens de mange andre kålarten som rosenkål, savoykål osv. først senere blev mere almindelig.

Men kålen var ikke den eneste plante, som tog megen plads op, selv om kartoflerne i det væsentlige var henvist til marken, var det rart, hvis der kunne blive lidt plads i haven til et stykke med tidlige kartofler, som man kunne grave op efter Sankt Hans og viderer hen på sommeren, indtil markkartoflerne blev taget op.

I urtebedene blev der bredsået, det vil sige, at man spredte frøene ud over hele bedets bredde, og for at der ikke skulle blive sået for tykt, blandede man sand i frøene. Der blev sået kruspersille, rodpersille, gulerødder, rødbeder, porre, rødløg, timian, pastinak og sukkerærter. Nogle urter kunne ikke bredsås da de skulle dybere i jorden.

For at forhindre hønsene i at skrabe i bedene, blev der lagt ris over det kunne være pileris, men dog mest syrenris, da disse var mere grenede. Efter at planterne var kommet godt op, fjernedes risene, men de der lå over ærterne, blev stukket i jorden til støtte for ærtestænglerne.

Mange jyder vil indvende, at ærterne i hvertfald ikke hørte til i ældre tid, og manges husmoder har haft besvær med at lære mandfolkene at sætte pris på sådan noget grønfoder. Skulle de spise ærter, skulle det være i form af gule ærter, og disse kom fra marken og ikke fra haven.

En af de nye grøntsager der hurtigt bredte sig var agurken. Tidligere havde rødbeden været enerådende som tillæg til det fede flæsk, men agurken var let at sylte, og sammen med dild rykkede den ind i den ene have efter den anden.

Agurkerne blev serveret ved de store bryllups- og begravelsesgilder, og var den først kommet til egnen, skulle efterspørgslen hurtigt stige hos den mand, som om foråret drog rundt med urtefrø. Asier lærte man at kende lidt senere, og græskar fulgte snart efter. Tomaten blev udbredt

via kogekonernes færdighed, som ofte var erhvervet ved tjeneste hos de højere stænder.

Mange ældre mindes, hvorledes de ved gilderne hen imod 1890 første gang smagte syltede grønne tomater, og planterne begyndte at dukke op i haverne, men blev frugterne ikke plukket i tide, fik den en farve som plejer at være karakteristisk for giftige bær, og der gik flere år før man lærte, at de røde tomater godt kunne spises.

Af krydderurter var timian den mest kendte. Mindre udbredt var merian, der især brugtes ved slagtning, og endnu sjældnere hører man om basilikum, der ikke er let at dyrke og derfor bedre egnede sig til herregårdens urtegård, hvor kyndige gartnere tog sig af dyrkningen af krydderurterne til husholdningen. Esdragon hørte ligeledes til i de højere stænders husholdning.

Både merian og basilikum skal sås hvert år og de grønne planter blev skåret af og bundet i et bundt, som skulle hænges til tørring. Timian blev nogle steder sået i haven, hvor den fik lov at så sig selv år efter år. Timian ansås iøvrigt for at være en lægeplante, og afkog af den er brugt til kørne både mod trommesyge og efter kælvning. Den blev også brugt til at ligge mellem sengehalmen for at holde lopperne borte, men hertil var pors mere almindeligt.

Vildløg havde også helbredende virkning, når en var forkølet, blev der hentet nogle løg som blev kogt i mælk og givet patienten almindelige løg fra haverne sine steder benyttet på samme måde.

Også peberrod voksede gerne på en fredet plet i haven. Den var uundværlig til høstgildets peberrodssovs, men hvis hestene fik kværke, blev peberroden skåret i terninger og givet hestene sammen med hakkelse. Dette havde konen egentlig ikke noget at gøre med, men ve hende, hvis planten ikke var der.

Løvestikken var en anden gammel læge- og krydderplante. Den blev brugt som suppevisk, og undertiden til kogt fisk. Løvestikkens helbredende virkning var nok mere et spørgsmål om tro end om egentlig erfaring. Dette gælder således, når man vaskede kreaturerne med et afkog af løvestikke, før man lod dyrene komme på græs om foråret, dette skulle holde onde væsner væk fra dyrene.

Men opdagede man, at en ko gav bitter mælk, eller mælk som ikke kunne kærnes til smør, gav man den på Sjælland løvestikke at æde. Fra Alstrup i Himmerland berettes, at det var godt, hvis man havde ondt i halsen, at suge mælk gennem løvestikkens hule stængel, og det var også almindeligt at give kørne løvestikke at æde, når de var hugorneslået.

Malurt og perikon var skattet i alle dele af landet, som smagsstof til brændevin. Malurten kunne være sået i urtehaven, men blev dog hyppigst plukket ude i grøftkanten. Perikon tilsættes brændevin på samme måde som malurten, men perikon giver drikken en smuk rød farve.

Der er mange andre planter, som blev sat på brændevin, men sammenlignet med malurt og perikon spillede de kun en ringe rolle. Det drejer sig især om enebær, pors, klitrose, kommen, krusemynte, og solbær, samt kamfer og peber.

Rølleki kunne også sættes på brændevin, men den brugtes oftest til the. Rølliken tillagdes også lægende egenskaber, som omslag brugtes den både mod en begyndende betændelse og på steder, der var hævede som følge af forstuvning eller slag.

I nogle haver kunne man finde salvie, den brugtes også som the, især når man havde ondt i halsen eller var hudløs i munden. Det var da godt at gurgle hals og mund med et afkog af salviens tørrede blade. Iøvrigt stod den også i blomsterhaven, da det er en smuk, kraftig plante.

Dette var et udpluk af bogen: Landbokvinden af Ole Højrup

Det gamle forsamlingshus

*En beretning om det gamle forsamlingshus i Røgen
fortalt af Marie Kornbeck*

Min barndoms forsamlingshus; grimt var var det nærmest set udefra med to små flag overkors og årstallet 1894. Jeg var barn, da det blev indviet, men jeg husker, som var det i år, den store begivenhed for hele sognet.

Pastor Bak talte; min farbror, den stoute Jens Kammer, kendt som hingste-opdrætter, var den første formand og han røgtede dette hverv igennem mange, mange år. Min far, der var en god lejlighedsdigter og oplæser, havde akrevet en morsom sang; de kendte folketingsmænd, Anders Byriel og Jensen Toustrup; talte - og mange flere.

Vor købmand blev gift med en af egnens yndigste piger, Andrea fra Røgengården. Gildet stod på det ny forsamlingshus, og både gamle, unge og vi børn svang os i dansen.

- Hvor var vi stolte af vort ny forsamlingshus. Vi gik til foredrag og oplæsninger. Og hver ugedag var der underholdning for de unge og os store børn. Friskolelærerinde frk. Knudsen og min mor sang og fortalte historier. Bagefter fik vi en lille svingom i vort daglige tøj.

Når der var rigtig bal, var man jo "strigler" og skrubbet med sæbevand, så man skinnede i huden (en af vore piger vaskede endog i kærnemælk) Skørter og kjoler struttede, og hvor var vi beklemt, indtil vor "Carl Nielsen", den storartede Peter Kjær, greb violinen.

Dansen begyndte altid med, at vi vandrede rundt i salen, anført af selve Jens Kammer, vor formand, der overvågede dansen og også gav signal til afslutningen: "Forgangen nat vor sultne kat". Vore danse var vals, galop, Fingerpolka og "svejtrit".

Da en danselærer en vinter gav kursus, lærte vi også Francaise og Lanciers; den sidste danses endnu overalt. Ind imellem havde vi sangdanse, anført af Jens Kammer - "Der brænder en ild" og "Da Ell hun målket

den ryget kow" og den smægtende "Under de lysegrønne linde", dejlige melodier for vore unge øren.

En sangforening blev dannet. Mor sang sopran - desværre har jeg ikke arvet hendes sangstemme. Oplæseren Viggo Hejlesen, kom hvert år og læste det sidst udkomne af Henrik Ibsens. "John Gabriel Borchmann" virkede dog for stærkt for mine lattermilde søskende, der var anbragt på første række, men jeg 12-årige, slugte hvert ord.. En kort tid læste jeg i København hos hr. Hejlesen, før Zangenberg blev min lærer.

Og årene gik! en sjælden gang, da jeg havde nået mine ønskers mål - teatret, læste jeg op i det gamle forsamlingshus - som så mange andre steder med rødglødende kakkellov i den ene ende af salen og iskoldt oppe ved talerstolen.

I september var jeg nu inviteret til høstfest i vort gamle forsamlingshus, hvor et utal af gilder og sølvbrylluper har været holdt. Salen var fint pyntet. Efter det fælles kaffebord, læste jeg H.C. Andersens "Elverhøj" og under den livfulde dans bagefter, morede jeg mig med at se på danseparrene i både "gammeldaws" og "moderne". Selv de midaldrene var rørende "nyforlovede" med deres solide ægtefæller. Gilder sluttede med dampende bajerske pølser. - Og de smukke sange må jeg ikke glemme! - Er vort gamle hus nu ikke kønt alligevel, sagde min fætter, "unge Kammer", med alle de dejlige minder.

I forlængelse af Kornbechs omtale af sin farbror, Jens Kammer, har vi fra et avisudklip en nekrolog i forbindelse med hans død.

Dødsfald

En af egnens kendte mænd, grd. Jens Kammer, Røgen, er i lørdags afgået ved døden, ca. 73 år gammel. Jens Kammer var en meget intelligent og dygtig mand og i besiddelse af energi og virkelyst. Han fik derfor udrettet mere end de fleste, Hans store indsigt og arbejdsevne kom naturligvis i første række hans hjemstavn - Hammelegnen - til gode. og denne egns befolkning har meget at sige ham tak for.

I årenes løb har Jens Kammer beklædt en mængde tillidshverv! men vi skal her blot nævne, at han i mange år var formand for Frijsenborg-Faurskov Birks Landboforening, en institution, der i særlig grad havde hans interesse og hvorom han samlede meger af sin arbejdskraft. Han var ligeledes i bestyrelsen for Århus-Hammel-Thorsø-banen.

Også i det politiske liv tog Jens Kammer stærkt del. Og han var en af de gode retlinede Venstremænd, som vort parti har haft mange tjenester af og som vi kommer til at savne. Ved sin død havde han sæde i det jyske Venstres hovedbestyrelse! i nogle år var han formand for Venstre i Skanderborg amt.

Jens Kammers søn Chr. Kammer også kaldet „onkel“, åbnede i nogle år sin have omkring Sct. Hans, til friluftsspil. Fra et besøg af Avisen har vi fundet følgende:

Nu er det jo ikke kotume, at privatfolk i større udstrækning stiller græsplæner og blomsterbede til rådighed for andre mennesker at trampe på - og lidt bliver der altid trampet, når folk ser friluftskuespil, om ikke for andet, så fordi de trænger til varme i fødderne.

- Men sognefogeden i Røgen har altså lukket sin have op, ikke bare et enkelt år, men flere år i træk.

Urmagerens hus

Fortalt af Viggo E. Lauritzen, Fårvang

Jeg har været ejer af huset i 10 år, fra 1969 til 1979

Jeg købte huset af arvingerne efter den gamle urmager, min farfar, som havde boet i husetsammen med sin hustru Sørine og deres børn. Han købte det af daværende ejer af Broagergård, Peter Jensen, omkring 1920.

Da det er et gammelt hus, har jeg forsøgt at bore lidt i husets fortid. En del af min viden, har jeg fra en nu afdød kone i Farre, Karoline Pedersen, enke efter skomager Pedersen. Hun var i nærheden af de 90 år, da jeg snakkede med hende i midten af 70'erne og hun kunne fortælle, at hun i sin tid var blevet hjulpet til verden af en jordmoder, som kaldtes Madam Rasmussen, og boede i huset dengang.

Men huset er meget ældre, da det sandsynligvis er indgået som beboelse for en ansat ved den gamle Farre Hovgård (ca. 1700 tallet), som lå umiddelbar nærhed sydvest for huset.

Da jeg erhvervede huset og påbegyndte en restaurering, konstaterede jeg, at de to sidste fag mod nord er en senere tilbygning, fordi jeg der fandt en

rigtig gammeldags muret bageovn, som gik ind i det rum, som var tilbygget det oprindelige hus. Ovnene var muret af nogle ret store mursten (munkestens-typen).

Man har kunnet tænde op i ovnen udefra, og indefra har der været en låge, hvorfra man har kunnet indsætte bagværk af forskellig art.

Under ophugning af det gamle køkkengulv, fandt jeg under dette en ret stor sten med en dyb kværnefur i, hvori korn har kunnet males til mel, og da stenen lå i umiddelbar nærhed af den førnævnte ovn, kan det tyde på, at den muligvis har bagt brød til Farre Hovgård.

Hvad huset ellers kan have været anvendt til, fortæller sig vel i fortidens tåger. Da jeg fandt rester af lerklinede vægge under restaureringen, tyder det på, at huset er ældgammelt.

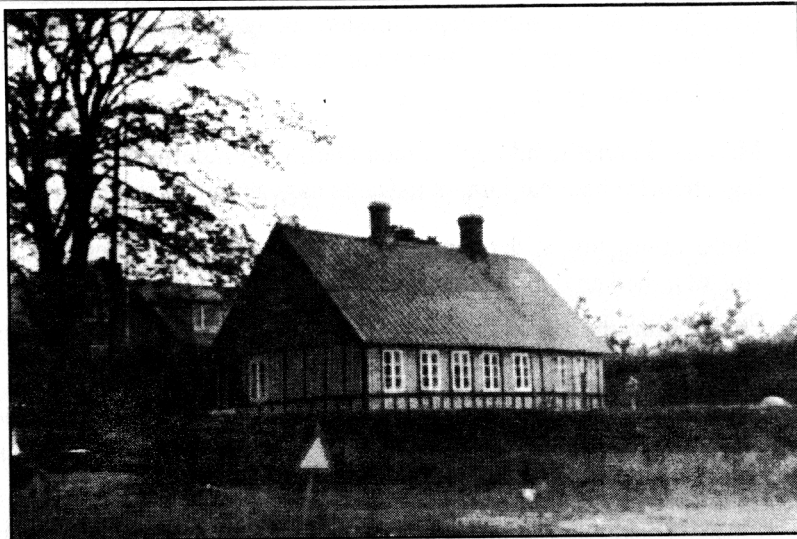
Ellers har der til huset hørt en dyb, muret kampestensbrønd, som nu er fyldt op og borte.

Der er fortalt i årsskriftet om Sporup Kirkevej 2, det hus som kaldtes "Urmagerens hus". Hvem var han og hvor kom han fra?.

Anton Marinus Lauritzen var hans navn, og han var muremestersøn fra Brande-Blåhøj egnen, hvor han blev født i 1886. Han kom tidligt ud at tjene som fædreng, efter sin konfirmation kom han i lære som smed, blev udlært og havde arbejde omkring på vesteregnet.

Senere kom han i lære som urmager i Vejle og blev udlært som sådan, men det var svært at finde arbejde dengang, så han søgte job som fyrbøder ved den nu nedlagte Hammelbane og fik det. Han arbejdede bl. a. sammen med togfører Vejlin.

Marinus Lauritzen boede på det tidspunkt i Klostergade i Århus, tæt ved Hammelbanens endestation. Han var ansat ved banen i 14 år. Så blev smedjen i Klintrup til salg og den købte han i 1918, men beholdt den kun et årstid. Derefter flyttede han til Farre og boede i huset, der hed „Møllevang“, der lå mellem Svend Larsens gård og Gunner Jensens værksted.

Her begyndte han som urmager og cykelsmed, men flytter nogle år efter ned i huset på Sporup Kirkevej 2, som han købte af Magnus Pedersens far (Broagergård), hvorfra han virkede til sin død i 1969.

Urmageren var gift med Sørine, som var fra samme egn som han selv. Hun var uddannet syerske, og virkede i nogle år som sylærerinde ved skolerne i Røgen og Farre. Hun var også uddannet som oldfrue på sind-sygeanstalten i Brejning ved Middelfart. Efter Lærergerningen begyndte hun at gå ud som kokekone og var meget efterspurgt.

Marinus og Sørine havde sammen 4 børn:

Viggo, som omkom ved en ulykke i 1939.

Marie, som var gift og boede i Ølsted v/Horsens

Inger, som var afdelingssygeplejeske ved Kjellerup sugeshus.

Axel, urmager og guldsmed i Ans i næsten 60 år. Det er hans erindringer, som danner grundlag for denne artikel. Han er den sidste af 4 søskende. De 3 andre er døde

Den gamle urmagers arbejdsbord og værktøj er skænket til Lokal historisk arkiv af hans søn, urmager A.E. Lauritzen, Ans.

“Villa Pax”, Gl. Sanderborgvej 130.

*af Ella Hansen, Farre og
Elisabeth Larsen, Hoven*

I starten af første verdenskrig, 1914, blev “Villa Pax” bygget. Det var det første hus som muremester Martin Christensen byggede i Farre.

Huset blev bygget til Svingel-Kresten og Svingel-Lisbeth. Sådan blev de kaldt, fordi de havde Svingelgården.

Huset blev bygget som aftægtshus til Kresten og Lisbeth. Da de flyttede ind til byen, overtog en søn Svingelgården. Kresten Nielsen fik kun fire år i huset, men Lisbeth boede der til sin død i 1941.

Derefter arvede Karen og Charles Nielsen huset. De boede dengang på Brundbjerg. Charles var søn af Kresten og Lisbeth. De lejede huset ud adskillige gange.

Den første, der lejede det, var Øllegård Laursen, enke efter mejeribestyrer Laursen. De næste, der lejede det, var Asta og Thorvald Pedersen, det var omkring 1957. Huslejen var på den tid 150,- kr. om måneden.

Herefter blev huset lejet ud til Røgen-Sporup kommune, med henblik på, at bruge det til skole, men det blev aldrig til noget, da skolen blev flyttet til forsamlingshuset. Derefter blev det lejet ud til Anna og Kresten Olsen.

I 1963, da Gudde og Ejvind Nielsen overtog Brundbjerg, flyttede Karen og Charles Nielsen ind i "Villa Pax". De startede med at grave kælderens ud og fik indlagt oliebrænde. Da der kun var et gammeldags "lokum", fik de også lavet toilet med træk og slip. En stor trappe blev ført op til loftet og et nyt køkken blev installeret.

For nogle år siden brændte huset og det blev sat i stand for 240.000,-kr. Branden opstod i en kaffemaskine og Karen prøvede selv at slukke ilden, men da det ikke lykkedes, løb hun over til naboen, som fik tilkaldt brandvæsenet. Fra branden opstod, til den blev slukket, gik der 2 timer.

Da Karen Nielsen døde, blev huset i 1995, solgt til Henrik Årestrup, som har moderniseret det, både udvendig og indvendig.

Erindringer om min bedstemor, Elisabeth Gammelgård også kaldet Svingel-Lisbeth, fordi hun ejede Svingelgården.

Elisabeth Gammelgård, født den 22. april 1854 på Karensminde i Skjerring, død den 28. januar 1941. Hun blev gift med Christian Nielsen den 16. december 1879, bosat på Svingelgård indtil 1912. Christian Nielsens fødehjem var Svingelgård.

De byggede "Villa Pax" i 1912. Min bedstefar blev syg og døde i 1916.

Jeg er født i 1928 og mine erindringer er fra ca. 1934. Jeg skulle begynde i Farre skole den 1. april 1935 hos lærer Graff.

Fra den første dag, jeg skulle i skole, skulle jeg stille min cykel hos bedstemor og gå ind og spørge, om hun havde brændsel til komfur og kakkelovn, om hun var rask, havde fået noget at spise. Det var ordret hjemme fra far og mor, sådan kørte det til 1941, bortset fra vintrene 39-40-41. Da boede min bedstemor hos min far og mor på Brundbjerggård, da det var meget hård frost og meget sne.

Jeg skulle altid stille min cykel hos bedstemor og gå i skole, for hun ville passe på den, indtil jeg kom igen. Så var der ordre med, at jeg skulle til købmand Friis og var jeg rigtig flin, fik jeg 2 øre til en pose bolcher.

Hver dag jeg kom fra skole, skulle der hentes brændsel, det var trætorv. Bedstemor havde en stor blomsterkurv til tørv, en mindre til træ og en endnu mindre skulle der skelpe i. Der stod tre kurve på række, når jeg tog derfra. Sådan kørte det hver dag, undtagen søndag, men så var det også dobbelt om lørdagen.

Bedstemor strikkede mange undertrøjer og hele familien fik altid disse til fødselsdage. Hun ville gerne kniple og bage kager, komfuret var aldrig kolt. Salmebogen læste hun meget i og vi skulle tit synge et vers derfra.

Jeg har fået mange spil kort, "Rommy". Jeg vandt altid, indtil jeg var 8 år, derefter måtte jeg kæmpe for at vinde, for min bedstemor sagde, at man skulle være ærlig, for at komme frem i verden. Hun ville gerne opdrage på os børnebørn. Hun var dygtig og klog til at få en masse ud af ingenting og det gav bonus på Svingelgård og i "Villa Pax".

Ca. 1934 til 1935 havde bedstemor pige i huset. Det var frøken Vilstrup, der spillede i Sporup kirke samtidig, Dette husker jeg for lidt af.

Da min bedstemor blev 80 år i 1934, blev festen holdt på Brundbjerggård, med stor middag med ca. 100 gæster. Bedstemor lavede buketter til hver en gæst, og når de kom ind ad døren, fik de en buket udleveret, og den, der havde samme farve, var deres borddame.

Min mor havde travlt, der blev slagtet gris, møbler kom på loftet og der var kogekone i 3 dage.

Men hele festen kunne være gået galt, da min far blev rendt ned af 5 hesten som var ved at få vand i gården. De blev bange og trampede min far ned. Han var sengeliggende i 8 dage, med læge hver dag. Han var blå over hele kroppen af slag og havde brækket flere fingre.

Men festen blev holdt og min far blev nogenlunde rask til det. Min bedstemor kom gående fra Farre og besøgte min far hver dag i den tid og hun sagde: "Du skal blive rask til min fødselsdag". Det blev en stor fest. Der var hestekøretøjer, heste var installeret i stalde og lade med mulepose, gården var optaget af alt. Der var jo ingen biler dengang.

Min bestemor døde den 28. januar 1941 hos mine forældre på Brundbjerg. I ca. 3 måneder var hun syg forinden. Der var 32 gr. frost, da hun skulle begraves. Alt, hvad der kunne samles af mænd og kvinder, blev samlet for at kaste sne, før de kunne komme til kirken. Dette var helt ubeskriveligt. Vi måtte låne mælkeemandens slæde for at få bedstemors kiste til Sporup kirke. Dette var den 3. februar. Alt var kaos. Markerne var de bedste at gå på.

Toget kørte ikke i lang tid på grund af sne. Vand fik vi ved at tø sneen op. Det er noget, jeg aldrig glemmer.

Her er et vers fra min poesibog. Min bedstemor har skrevet det til mig, det er et dejligt minde for mig:

Kære Elisabeth
Jeg ønsker at du kan få det gode
når du bliver stor du skal møde
Verden til Fremme i lyk og
Tæne til Tæne saa skal du være
en Flink Tante.
Fra Beste moder
Elisabeth Nielsen Brundbjerggård
13/ 1939

Disse erindringer er skrevet af Elisabeth Larsen, tidligere Brundbjerggård, søster til Ejvind Nielsen. Elisabeth Larsen bor nu i Hoven ved Tarm.

Erindringer fra Røgen

Af: Ella Hansen

Erindringer fra Røgen og omegn fortalt af Ester Frydenlund og Hanne og Anders Ladegård, supleret med oplysninger af folk fra egnen.

Det er små historier fra gamle dage og til nu, og hvem der boede i de forskellige huse, ejendomme og gårde.

Vi starter med Ester Frydenlunds barndomshjem

Toustrupvej 70:

Huset blev bygget i 1868 af landstingsmand og gårdejer Niels Poulsen (han er begravet på Røgen kirkegård). Han oprettede en højskole, men måtte lukke den igen i 1877. Han flyttede selv ind i huset, og derefter oprettede han en friskole.

En annonce i Avisen så således ud:

28. februar 1877: Avertissement:
Røgind Folkehøjskole åbnes for
unge piger tirsdagen den 1ste maj
med et møde på skolen eftermiddag
kl. 2. Betalingen er 28 kr. månedlig
21 kr. for kost og ophold, 8 kr. for
undervisning. Sengeklæder må med-
bringes af dem, som vil bo på skolen.
Indmeldelser modtager skolens for-
stander N. Vigtoft.
Røgind over Hammel, i februar 1877.

Læs iøvrigt om skolevæsenets historie i årsskriftet fra 1997

Ester Frydenlunds forældre, Signe og Rasmus Andersen, købte huset omkring 1920. Kirsten og Robert Frydenlund købte det af Signe Ander-

sen i 1967. De har drevet gartneri med chrysantemum, kinakål, iceberg og hovedsalat, og det er stadig i familiens eje.

Toustrupvej 60:

Niels Jensen. Hans svigerfar byggede denne ejendom på jord, der var skilt fra præstegården, og Niels Jensen bor der stadigvæk.

Toustrupvej 115:

Robert Dalby Pedersen og Anne Margrethe Brøchner.

Ejendommen er bygget i 1906. Tidligere ejere var Ingemann Mikkelsen og Tage Pind. I 1950 købte Sigvald og Dagny Rasmussen den. Robert Dalby og Anne Margrethe Brøchner overtog ejendommen 1. januar 1987.

Toustrupvej 26: Eli Hansen

Huset blev bygget i 1957, da Eli og Johhannes Isager Hansen overtog forpagtningen af præstegården i marts 1957 efter Hans Danielsen, der havde haft den i ca. 25 år. Imens det blev bygget, boede de i skolen. Johannes havde tidligere været fodermester på Kammergården i 18 år.

Han var også afløser for kirkesangeren og hvis der var en salme, han ikke kendte, øvede han sammen med Fruelund, organisten, hjemme i stuen, på et lille orgel, som Eli stadigvæk har.

Toustrupvej 55: "Kammergården".

Karen og Uffe Kjeldsen.

Inga og Åge Juul bestyrede gården fra 1.5 1956, da læge Grejs havde købt den af Chr. Kammers arvinger og den havde været i denne slægts eje gennem mange år. Gårdens navn var før i tiden "Kraghøjgård". Stuehuset er opført i 1862, udbygningerne efter brand i 1875 og igen efter brand i 1925.

Karen og Uffe Kjeldsen overtog gården d. 1. april 1982 efter Grejs.

Toustrupvej 50:

Irma og Bent Gjærn

De har selv bygget huset og bor der stadigvæk.

Toustrupvej 35:

Jesper Gregersen og Julie Revell

Før i tiden boede Niels Ørbæk i huset, senere Harald Hansen, som var bror til Rishøj, der var vognmand i Røgen. Derefter boede Rasmus Sporup i huset.

Gert Isager købte huset efter Rasmus Sporup, moderniserede det og boede der en kort tid, inden han solgte det til Jesper og Julie.

Toustrupvej 1:

Den tidligere købmandsgård: Den er bygget omkring 1908 af Frederik Olsen.

Han ejede flere gårde i Røgen. Da han holdt op med at være købmand, købte han gården overfor-Kalkmøllergård-på Silkeborgvej 172. Han ejede også gården ved siden, Silkeborgvej 170.

Ester Frydenlund fortæller, at dengang Silkeborgvej blev lavet, som den er i dag, måtte husene langs vejen afgive jord. Hun kan huske, der var haver foran husene og købmandsforretningen.

Toustrupvej 2:

Arne Nielsen: Huset er bygget i omkring 1805, Michael Christiansen var født i dette hus, hans forældre hed Jacob og Marie. Jacob Christiansen var "skaffer" i forsamlingshuset. Han sørgede for at skaffe porcelæn og gryder og alt, hvad der skulle bruges til en fest. (det var før der var vært i forsamlingshuset). Han sørgede også for , at levere det tilbage igen. Han kom også i private hjem for at hjælpe til ved fester. Når der var gilde dengang varede det som regel 2-3 dage.Fest den første dag, dagen efter

var det de unge og så var der eftergilde den tredje dag. Da skulle der spises levninger.

Michael var gift med Karen Margrethe. Parret overtog ejendommen i 1935 efter faderen. For mange år siden var der skole her, men den blev nedlagt og der blev indrettet købmandsforretning, som blev nedlagt ca. 1909. Udbygningerne er opført af købmand Olsen. Tidligere var der også en stensætning, hvorpå der stod Røgen.

Karen Kristiansen boede i huset indtil nogle få år siden, hvorefter Arne Nielsen købte det.

Silkeborgvej 170:

Grethe og Palle Guldager. Grethe er ansat i Århus kommune og medlem af menighedsrådet og Palle er pensioneret ingeniør.

Tidligere ejede Hans Olsen, søn af købmand Frederik Olsen, og hans kone Karen gården .De købte gården i 1930 af Aksel Møller,der havde ejet den i 3 år og købt den af Olsens far, som drev den i 10 år med bestyrer, da han samtidig drev købmandsforretningen. Olsens mor er født på gården. Derefter overtog en datter og svigersøn, Ruth og Hans Edvard Pedersen, som havde en møbelforretning i Hammel. Jorden blev solgt fra og udhusene blev brugt til møbellager. Derefter købte entreprenør Karl Johan Pedersen gården. Han byggede hele huset om, det er kun taget og bindingsværkmuren ud mod vejen, der er det oprindelige.

Silkeborgvej 159:

Annegrethe og Kurt Henriksen

Huset blev bygget som missionshus på jord fra "Storekarslund", skænket af ejeren, omkring år 1900. På den tid var der mange afholds- og missionsfolk i Røgen. Da man ikke kunne blive enige, om det skulle være en missionsk eller en grundtvigiansk præst, løste mange sognebånd, bl. a: til Gjærn, og mange meldte sig ind i frimenighedskirken i Bering ved Kolt.

Menigheden kunne ikke selv bestemme, hvilken præst de ville have. Det var justitsrådet, der indsatte en præst. Præsterne forpligtigede til at være

her en vis årrække, før de fik lov til flytte, og mange blev her kun lige så længe, det var nødvendig, for de kunne ikke holde striden ud.

Vognmand Abraham Eriksen og hans hustru Agnes, købte missionshuset og byggede det om til en lejlighed, og de boede der, indtil de flyttede til Hammel og solgte det til Annegrethe og Kurt.

Silkeborgvej 159 A

“Storekarslund”:

Gården lå før i tiden der, hvor forskolen ligger. Den brændte på et tidspunkt, og blev så flyttet til grunden, hvor den ligger nu. Gården er ca. 150 år gammel. Den forrige ejer, boede sammen med en moster og efter, at den var brændt og skulle bygges op igen forlangte mosteren, at forgangen blev ført helt igennem huset, så hus kunne se til begge sider, hvis der skulle opstå brand. Alt tømmeret kom fra Sverige og det var så stærkt, at amn stadigvæk under krigen kunne gå på det, uden at der skete noget.

Anker Frydenlund købte gården i 1929. Der var skifertag på og der blæste af og til en plade ned og man måtte have fat i Falck. Det blev efterhånden lidt dyrt og til sidst blev Frydenlund smidt ud af stormskadeforsikringen. Under krigen skulle der lægges nyt tag på, og de gamle plader blev solgt til statsbanerne, da det var svært at skaffe tagplader i den tid. Frydenlund fik nok penge for de gamle, til at lægge et nyt tag.

Ester fortæller: Hun kan huske, at de solgte en kvie for 700,- kr og det var en, der skulle kælte og hvis de skulle af med en gammel ko, kostede den ikke mere end 100,- kr., så pengene var ikke ret store dengang

Silkeborgvej 149:

Birgit og Christian Ditlefsen

Huset blev kaldt “højhuset” og det blev bygget af Rishøj, der stammede fra en ejendom i Klintrup, og havde vognmandsforretning. Der var 2 lejligheder i huset og han boede selv i den nederste og den øverste var lejet ud. Han havde kun en lastbil, en gammel Bedford. Der var altid to chauff-

fører i bilen, medchaufføren hed Jens, da der under krigen skulle fyres op og alting skulle jo læsses med håndkraft.

Fru Rishøj var musiklærer.

Efter Rishøj kom vognmand Mads Svarre.

Silkeborgvej 147:

Snedker Chr. Thomasen byggede huset. Nielsen, der var driftsleder på en møbelfabrik i Silkeborg, købte huset af Thomasen, samtidig købte han og det røde hus, Silkeborgvej 149.

Nielsen indrettede møbelfabrik i bygningen. Den blev kaldt NITEX, NI står for Nielsen og TEX står for træ. Hans kone drev virksomheden, der lavede butiksinventar, sammen med en søn, Knud Erik Nielsen, som nu bor i Hammel, en tømmersevend, der hed Helligsø, Åge Madsen, Røgen og når posten, Hans Kristensen, var færdig på posthuset, hjalp han også til på fabrikken.

I 1968 solgte Nielsen det hele, både fabrikken og det røde hus til Bendt Gårdsdal, som sammen med en datter og svigersøn drev den videre.

Senere blev den flyttet til Ans under samme navn

Da blev det hele solgt til Lewi Rasmussen, som laver udstyr til tandlæger. For få år siden byggede han både fabrik og privatboli i Hammel, og huset Silkeborgvej 149, blev solgt til Birgit og Christian.

På Silkeborgvej 145 bor i dag Britta Gulev og Rasmus Rasmussen.

Silkeborgvej 145: Marianne og John Nielsen

Huset blev bygget af Abraham Eriksen og senere solgt til Lervarehandler, Sigurd Nielsen, også kaldet “Pot-Sigurd”, som kom fra et lille hus, som lå ved Farre Parketfabrik.

Huset blev senere solgt til Preben Broberg, som var vinduespudser

Hanne Ladegård fortæller:

Når man tænker på en generation tilbage, var man meget mere velgørende. Min familie kom fra en købmandsforretning i Låsby og jeg kan tydeligt huske i 30erne, hvor der var små priser både på grise og korn og alting. Min mor syntes, det var forfærdeligt, at komme fra en købmandsforretning til et landbrug. Som købmand havde de sparet ca. 50.00,-kr. op (det var mange penge på den tid), mens de var købmand. Det var svære tider i landbruget i 30erne og mange kom til at skyldte købmanden penge.

Folk havde meget mere tilovers for hinanden og det var både familiemæssigt og vennerne. Hos min farbror Byriel i Lyngby, syntes jeg, de var meget godgørende, både overfor folkene og for alle, som trængte til en håndsrekning.

Jeg har set, når han modtog amtmanden fra Skanderborg og jeg husker tydeligt, at han fulgte ham ud og løftede hatten, som han altid havde på, og vinkede, da han kørte. Jeg har set fodermesterfolkene fra Lyngbygården komme derop og de fik akkurat samme farvel og hilsen, når de kørte. Der var ingen forskel. Den mentalitet savner jeg i dag.

Når vi havde høstgudstjeneste, var der pyntet med efterårets blomster og korn, også oppe i kampestensbuen, der var bundet en krans af korn og blomster. Der var meget mere pyntet, end vi kender i dag. Der var noget, der hed høstoffer og mændene gik i en lang række op igennem kirken og rundt om alteret og tilbage igen og lagde deres høstoffer. Der var ikke stor kirkegang i Røgen dengang, men ved høstfester og højtider mødte folk op i stort tal.

Jeg kan huske, man snakkede om Kammer, Røgen, Frederik Olsen, Røgen og Marius Byriel, Lyngby, de mest velhavende mænd i sognet. De sad engang alene i kirken og teksten den søndag var, at det er ligeså vanskelig for en rig, at komme i Hiimmerige, som det er for en kamel, at komme igennem et nåleøje. Da de kom hjem og fortalte om prædiken, morede de sig lidt, mens de drak formiddagkaffe. Det er ikke noget nyt, at kirkegangen er sløj herude i sognene.

Hanne Ladegård fortæller:

Bedstemor Hanne Dein i Oustup og Abelone Kammer i Røgen. De skulle på teatertur i Fjedervognen og de havde en karl med og kørte den lange tur til Århus, så teatersyge var de. Når de kom til Sabro, skulle hestene ind og bide og var der blæst og regn, måtte de have paraplyerne op, men på teater kom de og det var flere år i træk, de havde den store fornøjelse.

Toustrupvej 22:

Tømrrer Martin Bak har bygget huset. Først boede Søballe der.

Senere købte skrædder Sørensen huset og han drev skrædderforretning i Røgen i mange år. Han stammede fra Røgen og hans søstre Marie Sørensen og Agnes Sørensen boede også i Røgen hele deres liv.

Toustrupvej 20:

Annelis Hansen

Det var før i tiden ejet af familien Lyngholm. Siden boede Marie og Hans Poulsen, Anna Nielsens forældre. Marie Poulsen bor nu på Skaghøj, hvortil hun flyttede for flere år siden. Hun solgte huset til Annelis Hansen, som sammen med sin datter, var med til at starte kollektivet i Brugsen først i 70'erne. Hun flyttede fra kollektivet til Sorring og boede der nogle år. Derefter flyttede hun tilbage til Roskilde, hvor hun oprindeligt kom fra og for nogle år siden købte hun det gamle hus i Røgen.

Toustrupvej 14:

Bent Drevald og Berit Hårby.

Før i tiden var der snedkerværksted i den ene ende af huset og den anden blev brugt til bolig.

Derefter boede forskellige i huset inden Ulla og Benny Hansen (også kaldet københavneren) købte huset. Efter dem kom Ida og Viggo Johansen, som kom fra en ejendom på Farre Hede. Birgit Nielsen, datter af Ida og Viggo Johansen havde huset, inden det blev solgt til Berit og Bent.

Toustrupvej 12:

Søren Christensen og Gunna Drachmann

Ida og Jens Bak købte i 1939 gården af sin morbror Niels C. Bak, der havde ejet den en årrække og overtaget den efter sin svigerfar.

Gunna, der er lærer og Søren, der er skovarbejder, købte gården af Jens Bak.

Toustrupvej 31: Skolen

Orla Frederiksen og Anne Mulvad.

Lærer Elkær

Lærer Lassen

Lærer Hansen

Lærer Knud Hansen

Lærer Schmidt

Lærer Johansen, som købte skolen, efter at den blev nedlagt. Han flyttede senere til Gjern og solgte huset til Orla Frederiksen og Anne Mulvad.

Læs iøvrigt om skolevæsenet i årsskrift 1997.

Toustrupvej 25: Smedien

Smed Julius Dam

Smed Willumsen

Smed Jensen

Niels Byriel og Rie Grotkær, som solgte huset til Klaus Nelson.

Toustrupvej 21:

Niels Byriel

Tidligere boede der en væver, Lars Hjorth Laursen, der vævede duge, sengelinned og stof. Ester Frydenlund fortæller, at sengelinned til karlekamrene og stof til deres formiddagskjoler blev vævet på dette væveri. Man mener, at der har været en væver i næsten alle små landsbyer.

Ellers har bygningerne været brugt som tømrerværksted:

Tømrer Chr. Thomsen

Tømrer Stensig Brus

Tømrer Niels Hvam

I dag bor Niels Byriel i huset.

Engene 45:

Ejendommen ejedes tidligere af Marie og Valdemar Jacobsen. Han købte jorden, som blev udstykket fra Røgen præstegård, i 1922 og opførte bygningerne samme år. Da han i 1962 solgte ejendommen til Bent og Inga Pedersen, flyttede han til Grølsted. Bent og Inga Pedersen boede der indtil for få år siden.

Engene 47:

Thorvald Christensen købte ejendommen i 1923 af Carl Sørensen, som havde ejet den i mange år og overtaget den efter sin far. Stuehuset er ca. 140 år gammel. Thorvald kørte mælk, ligesom mange andre små husmænd gjorde.

Engene 35:

Berit Gulev og Finn Nielsen.

Tidligere boede Jens Henrik og Anne Katrine Christensen. Eli Hansens bedsteforældre på ejendommen. Marie og Christian Nielsen boede der, inden de byggede huset i Røgen. Derefter kom Hugo Christensen.

Toustrupvej 30:

Pia og Jacob Orth.

Huset var aftægtsbolig til en gård udenfor byen. Søren Pind boede der sammen med en datter, Marie, som blev boende i huset, efter faderens død.

1980 købte Pia og Jacob huset af Marie Pind

Toustrupvej 35:

Marianne Iversen

Johan Dein gift med Bodil Dein, Hanne Ladegårds forældre, byggede huset i 1944. De flyttede fra "Oustruplund" ind i huset i Røgen. Huset på den anden side havde Niels Ørbæk og han havde udhus og kostald der, hvor huset ligger nu.

Derefter boede Svend Vad i huset. En fætter til Niels Byriel købte det men boede der aldrig selv og det blev så solgt til Marianne Iversen.